

*Latipov Sardor Shavkatovich,
O‘zbekiston Respublikasi IIV Akademiyasi magistratura tinglovchisi
Y.f.d. prof. FISH taqrizi asosida*

PUBLIC CONTROL OF THE FIGHT AGAINST CORRUPTION IN NEW UZBEKISTAN

Abstract

This article deals with the implementation of the policy of openness in the prevention of corruption, the rule of law by state bodies, the role of the public and mass media, honesty and impartiality.

Key words: transparency, publicity, media, truthfulness, impartiality, honesty, sacrifice, leadership, corruption, democracy, crime, bribery, vice and society.

ОБЩЕСТВЕННЫЙ КОНТРОЛЬ ЗА БОРЬБОЙ С КОРРУПЦИЕЙ В НОВОМ УЗБЕКИСТАНЕ

Аннотация

В данной статье речь идет о реализации политики открытости в предотвращении коррупции, верховенстве закона государственными органами, роли общественности и средств массовой информации, честности и беспристрастности.

Ключевые слова: Прозрачность, публичность, средства массовой информации, правдивость, беспристрастность, честность, жертвенность, лидерство, коррупция, демократия, преступность, взяточничество, порок и общество.

YANGI O‘ZBEKISTONDA KORRUPSIYAGA QARSHI KURASHNING JAMOATCHILIK NAZORATI

Annotatsiya. Ushbu maqolada korrupsiyani oldini olishda ochiqlik siyosatini yuritish, davlat organlari qonun ustuvorligini ta'minlashi, jamoatchilik va ommaviy axborot vositalarining roli, halollik hamda xolislik haqida so'z boradi.

Kalit so'zlar: oshkoralik, jamoatchilik, ommaviy axborot vositalari, haqqoniylik, xolislik, halollik, fidokorlik, rahbarlik, korrupsiya, demokratiya, jinoyatchilik, pora, illat va jamiyat.

Kirish. XX asrning ikkinchi yarmiga kelib korrupsiya xalqaro muammoga aylandi. Ayniqsa, globallashuv jarayonlari natijasida bir mamlakatdagi korrupsiya boshqa mamlakatlar rivojlanishiga salbiy ta'sir ko'rsata boshladi. Ta'kidlash joizki, 2003-yil 31-oktabr kuni BMTning korrupsiyaga qarshi kurash konvensiyasi imzolangan. Ushbu konvensiya korrupsiya kabi umumbashariy ofat bilan global darajada kurashishga imkon beradigan xalqaro hujjat hisoblanadi.

O'zbekiston bu dolzarb muammolarning oqibatlarini chuqur anglagan holda Birlashgan Millatlar Tashkiloti, Jahon banki, Iqtisodiy hamkorlik va taraqqiyot tashkiloti kabi nufuzli xalqaro tuzilmalar bilan yaqindan hamkorlik qilmoqda, BMTning korrupsiyaga qarshi kurash konvensiyasi talablaridan kelib chiqib, mamlakatimiz tarixida ilk bor Prezident Shavkat Mirziyoyevning siyosiy irodasi bois, 2017-yilning 3-yanvarida O'zbekiston Respublikasining "Korrupsiyaga qarshi kurashish to'g'risida"gi qonuni qabul qilindi.

Mamlakatimizda 2017-yilga qadar O'zbekiston Respublikasining "Korrupsiyaga qarshi kurashish to'g'risida"gi qonuni, ya'ni korrupsiyaga qarshi kurashishning maqsadli huquqiy asosi yaratilmaganligini ham tan olish kerak [1].

Mavzuga oid adabiyotlar tahlili (Literature review) O'tgan davr mobaynida korrupsiyaga qarshi kurashish sohasiga bevosita taalluqli 13 ta, boshqa sohalarda korrupsiya omillarini qisqartirishga qaratilgan 24 ta normativ-huquqiy hujjat qabul qilindi. Davlat boshqaruvida byurokратиyani kamaytirish maqsadida amalga oshirilgan ma'muriy islohotlar natijasida ijro organlari soni 61 tadan 28 taga qisqartirilib, vazirlik va idoralar funksiyalarini optimallashtirildi.

Tadqiqot metodologiyasi (Research Methodology). Korrupsiyaga qarshi kurashishning tashkiliy-huquqiy va moliyaviy mexanizmlarini takomillashtirish, bu jarayonga jamoatchilikni jalb qilish hamda korrupsiyaning oldini olish bo'yicha idoralararo hamkorlik samaradorligini oshirish maqsadida, Respublikamizda Korrupsiyaga qarshi kurashish agentligini faoliyati tashkil etildi. Mazkur agentlikga:

- Davlat organlari va tashkilotlari faoliyatida ochiqliqni ta'minlashga oid matreallarni tayyorlash uchun buyurtmalar berish;

- Nodavlat notijorat tashkilotlari, fuqarolik jamiyatining boshqa institutlarining davlat organlari va tashkilotlari faoliyati ochiqligini ta'minlashga qaratilgan loyihalarini hamda bu borada o'tkaziladigan tadqiqotlarini va ijtimoiy so'rovlarini moliyalashtirish;

- Korrupsiyaga qarshi kurashish sohasida kadrlarni tayyorlash, qayta tayyorlash va ularning malakasini oshirishga ko'maklashish kabi vazifalar yuklatildi.

Tahlil va natijalar (Analysis and results). Korrupsiyaga qarshi an'anaviy usullar bilan kurashish bugun yetarlicha samara bermasligini hayotning o'zi ko'rsatib turibdi. Shu bois, davlat va jamiyat boshqaruvida korrupsiyaning oldini olish, bu illatga nisbatan murossasizlik muhitini shakllantirish uchun davr va taraqqiyot talabiga mos zamonaviy, ta'sirchan va kezi kelganda, keskin choralar bilan oldinga intilmoqdamiz.

Yangi tahrirdagi Konstitutsiyaga ilk bor korrupsiyaga qarshi kurashish masalasi kiritilgani ham ushbu yo'nalishdagi islohotlarning mamlakatimiz taraqqiyotida nechog'liq ahamiyatli ekanini yaqqol namoyon etdi.

2017-2023 yillar mobaynida korrupsiyaga qarshi kurashishning huquqiy va institutsional asoslari yaratildi. Natijada korrupsiyaga qarshi kurashish sohasida islohotlarni yagona yondashuv asosida samarali amalga oshirish mexanizmi yaratildi.

Korrupsiyani jilovlash borasida mamlakatimizda islohot va ochiqlik, oshkoralik, xolislik, hisobdorlik jarayonlari dadillik bilan amalga oshirilmoqda. Haqiqatan ham, O‘zbekiston iqtisodiyoti erkinlashtirilmoqda: kichik biznes sohiblariga nazorat yuki pasaytirilmoqda, ba’zi inspeksion tashkilotlardagi byurokratik ovoragarchiliklarga barham berilmoqda, moliyaviy, soliq va bojxona tizimlarimiz liberallashtirilmoqda.

O‘zbekistonda dastlab **“yashirin iqtisodiyot”** ulushini qisqartirish bo‘yicha keng ko‘lamli chora-tadbirlar amalga oshirilishi natijasida **vazirlik va idoralarda “yashirin iqtisodiyotni”** hamda korrupsiyaga qarshi muvofiqlik tizimi - **“komplayens nazorat”** tizimini joriy etish ishlari yo‘lga qo‘yildi.

2023-yilning 27-noyabr kuni O‘zbekiston Respublikasi Prezidenti tomonidan imzolangan **“Korrupsiyaga qarshi kurashish tizimini yanada takomillashtirish hamda davlat organlari va tashkilotlari faoliyati ustidan jamoatchilik nazorati tizimi samaradorligini oshirish chora-tadbirlari to‘g‘risida”**gi 200-sonli farmoni sohadagi islohotlar yanada qat’iy va tizimli davom ettirilishiga zamin bo‘ldi. Yangi farmon bilan Korrupsiyaga qarshi kurashish bo‘yicha 2023–2024-yillarga mo‘ljallangan navbatdagi davlat dasturi tasdiqlandi[2].

Davlat dasturi bilan tanishar ekansiz uning tegishli bandlarida davlat boshqaruvi, davlat xizmati, ma’muriy tartib-taomillar, davlat xaridlari, ijtimoiy-iqtisodiy rivojlanish va tadbirkorlik, sud-huquq sohalarida korrupsiyaning oldini olish, korrupsiyaga qarshi kurashishning institutsional asoslarini takomillashtirish, aholining huquqiy ongi va huquqiy madaniyatini yuksaltirish, jamiyatda korrupsiyaga nisbatan murossasiz munosabatni shakllantirish, xalqaro hamkorlikni kuchaytirish kabi ustuvor yo‘nalishlarda muhim chora-tadbirlar belgilandi. Jumladan, yangi O‘zbekiston sharoitida amalga oshirilayotgan islohotlardan kelib chiqib, korrupsiyaga qarshi kurashishning qonuniy asoslarini yanada takomillashtirish ko‘zda tutilmoqda.

Korrupsiyaga qarshi kurashish bo'yicha 2023–2024-yillarga mo'ljallangan Davlat dasturiga ko'ra, Korrupsiyaga qarshi kurashish bo'yicha 2030-yilgacha mo'ljallangan milliy strategiya ishlab chiqilishi ham korrupsiyaga sabab bo'lgan omillarni aniqlash va ularni tahlil qilish, korrupsiyaga qarshi kurashish bo'yicha belgilangan amaldagi mexanizmlar samaradorligini baholash va takomillashtirish, jamiyatda korrupsiyaga nisbatan murosasiz munosabatni shakllantirish ishlarini jadal davom ettirishda katta ahamiyatga ega.

Xulosa va takliflar (Conclusion/Recommendations). Xulosa qilib aytganda farmon korrupsiyaning oldini olish va unga qarshi kurashish sohasida qilinayotgan ishlar natijadorligini oshirish, muhim ijtimoiy masalalarga oid ochiq ma'lumotlar ko'lamini yanada kengaytirish, ulardan to'siqlarsiz foydalanishni ta'minlash, shuningdek, "O'zbekiston — 2030" strategiyasida belgilangan vazifalarni bajarish kabi muhim maqsadlarni ko'zda tutadi:

Birinchidan, mazkur farmon bilan har chorakda Korrupsiyaga qarshi kurashish agentligi tomonidan davlat organlari va tashkilotlari kesimida sodir etilgan korrupsiyaga oid jinoyatlar tahlil qilinishi, ushbu jinoyatlar ko'rsatkichi oshgan davlat organlari va tashkilotlariga kechiktirib bo'lmaydigan chora-tadbirlarni bajarishi uchun agentlik xodimlari ishtirokida ko'rib chiqilishi majburiy bo'lgan taqdimnoma kiritib borilishi belgilandi.

Ikkinchidan, bundan buyon har yarim yilda jinoyatlarning oldini olish hamda ularga imkon bergan omillarni bartaraf etish borasida ko'rilayotgan choralar Korrupsiyaga qarshi kurashish bo'yicha milliy kengash yig'ilishlarida tegishli davlat organlari va tashkilotlari birinchi rahbarlari ishtirokida tanqidiy muhokama qilinadigan bo'ldi.

Uchinchidan, qayd etish lozimki, mamlakatimizda ochiq ma'lumotlarga hukumat shaffofligining muhim vositasi va raqamli iqtisodiyotni rivojlantirishga hissa qo'shadigan omil sifatida katta ahamiyat qaratilmoqda. Bu borada davlat organlari va tashkilotlari tomonidan ochiq e'lon qilinishi lozim bo'lgan ijtimoiy ahamiyatga molik ma'lumotlarning qat'iy ro'yxati tasdiqlanib, axborotlar

joylashtiriladigan resurs, yangilab borish muddati va mas'ul ijrochilar aniq belgilab berilgan.

To'rtinchidan, yangi farmon asosida ochiq e'lon qilinishi lozim bo'lgan ijtimoiy ahamiyatga molik ma'lumotlar ro'yxati yanada kengaytirilib, aholini qiynab kelayotgan qator dolzarb masalalar yechimini topishga imkon yaratiladi. Masalan, hozirgi kunda keng tarqalgan va jamiyatni tashvishga solayotgan firibgarlik holatlarining oldini olish va navbatga turish tizimi ochiq va shaffof bo'lishini ta'minlash maqsadida haj ziyoratiga boruvchilarning yagona onlayn navbati joriy etilib, doimiy yangilab boriladi va u barcha uchun ochiq bo'ladi.

Beshinchidan, farmon bilan falsafa doktori (PhD) va fan doktori (DSc) ilmiy darajasini olish uchun o'tkaziladigan dissertatsiya himoyasi, o'rta-maxsus va professional ta'lim muassasalari, Prezident, ijod va ixtisoslashtirilgan maktablarga kirish imtihonlari, harbiy kafedralarga qabul qilishdagi saralash tanlovlarini internet tarmog'i orqali jonli efirga uzatish tartibi joriy etiladi.

Oltinchidan, davlat organlari va tashkilotlari budjetdan tashqari jamg'armalariga kelib tushayotgan mablag'lar, masalan, jarima, davlat mulkini ijaraga berish va sotish, pulli xizmatlardan kelib tushgan mablag'larning qaysi maqsadlarga sarflanayotgani, shuningdek, sudlar tomonidan davlat organlari va tashkilotlari, ularning mansabdor shaxslarining noqonuniy chiqarilgani uchun bekor qilingan qarorlari to'g'risidagi ma'lumotlar jamoatchilikka ochiq e'lon qilib boriladi.

Yettinchidan, Davlat xaridlarida tovarlar narxlarini nazorat qilish mexanizmlari takomillashtirilib, tovarning boshlang'ich narxi davlat xaridlarining maxsus axborot portalida e'lon qilingan narxlar asosida shakllantiriladi [3].

Davlat boshqaruvi akademiyasi va agentlik hamkorligida "Korrupsiyaga qarshi kurashish" darsligi chop etildi. IIV Akademiyasida birinchilardan bo'lib, 2020-yilda "Ichki ishlar organlarida korrupsiyaning oldini olish va xodimlarda korrupsiyaga qarshi xulq-atvorni shakllantirish" nomli darsligi hamda IIV Malaka oshirish instituti tinglovchilarida korrupsiyaga murossasiz immunitetni

mustahkamlash maqsadida «Korrupsiya — ichki ma'naviy tahdid» maxsus kurslari o'qitilishi yo'lga qo'yildi.

Toshkentda Korrupsiyaga qarshi kurashish bo'yicha yuksak xalqaro mukofot bilan taqdirlash marosimida muhtaram Prezidentimiz Sh.Mirziyoyev, kelgusida tajriba almashish va muloqotni kuchaytirish, nodavlat notijorat tashkilotlarini faol jalb etgan holda ilmiy tadqiqotlar olib borish maqsadida Korrupsiya masalalari bo'yicha hududiy tadqiqot markazini tashkil etish taklifini berishi ham bu borada mazkur illatning bartaraf etishga ilmiy yondashishni taqazo etadi.

Qatar amiri tashabbusi bilan ta'sis etilgan Korrupsiyaga qarshi kurashish bo'yicha mukofot bilan taqdirlash marosimida, delegatsiya ishtirokchilari havolasiga, “Jurnalistlar kuchidan samarali foydalanish va korrupsiyaga qarshi kurashda ularning ta'sirini yanada oshirish maqsadida Global Media Forum o'tkazish haqidagi taklifimizni qo'llab-quvvatlaysiz, degan umiddaman”, — deya Prezidentimiz tomonidan qayd etildi [4].

Respublikamizda korrupsiyaga qarshi kurashishda fuqarolik institutlariga hamda ommaviy axborot vositalariga keng vakolatlar berilgan. Darhaqiqat mamlakatimizda jamoatchilik nazoratini amalga oshirishning tashkiliy-huquqiy mezanizmlarini mustahkamlashga qaratilgan islohotlar bosqichma-bosqich amalga oshirilmoqda[5].

Xulosa sifatida aytish mumkinki, faqatgina korrupsiya uchun jazolarni og'irlashtirish yo'li bilan bu illatga qarshi kurashib bo'lmaydi. Fuqarolarning faolligi, ijtimoiy hodisalarga befarq emasligi hamda har bir davlat xizmatchisining o'z faoliyati jamoatchilik nazoratida ekanini chuqur his etishi korrupsiyaga qarshi kurashishning muhim shartidir.

ADABIYOTLAR

1. O'zbekiston Respublikasining 03.01.2017-yildagi “Korrupsiyaga qarshi kurashish to'g'risida”gi O'RQ-419-son qonuni.
2. O'zbekiston Respublikasi Prezidentining 2023-yilning 27-noyabrdagi “Korrupsiyaga qarshi kurashish tizimini yanada takomillashtirish hamda davlat

organlari va tashkilotlari faoliyati ustidan jamoatchilik nazorati tizimi samaradorligini oshirish chora-tadbirlari to‘g‘risida”gi 200-sonli Farmoni

3. O‘zbekiston Respublikasi Prezidentining 11.09.2023 yildagi “O‘zbekiston — 2030” strategiyasi to‘g‘risida”gi PF-158-son Farmoni.

4. Ўзбекистон Республикаси Президентининг Қарори, 29.06.2020 йилдаги ПҚ-4761-сон

5. Исомиддинов Ю. Ю. ЎЗБЕКИСТОНДА КОРРУПЦИЯГА ҚАРШИ КУРАШ МЕХАНИЗМЛАРИ //Uzbek Scholar Journal. – 2022. – Т. 3. – С. 84-87.